



Aktuální výzvy podpory nadání na školách i mimo ně

Mgr. Irena Hošková,
náměstkyně sekce profesního
rozvoje a kariéry, NIDV



NÁRODNÍ INSTITUT
PRO DALŠÍ
VZDĚLÁVÁNÍ

Když rodiče přivádějí své dítě do školních lavic, přejí si, aby bylo spokojené, zdravé, aby jej škola bavila, rozvinula jeho zájmy a také dobře připravila pro budoucí život. Každé dítě ale potřebuje pro svůj osobní rozvoj trochu něco jiného, jinak nebo jindy. A tady začíná skutečné umění pedagoga – rozpoznat nadání dítěte, rozvíjet ho a všemi silami o něj pečovat, vytvářet podmínky pro jeho růst, měnit informaci ve znalost a znalost ve vědění a dělat to tak, aby dítě neztratilo radost z poznání a udrželo si dlouhodobý zájem, aby nepřišlo o nic ze své dětské tvořivosti a kreativity a aby mělo možnost v praxi uplatnit rozvinutý potenciál.

Zdá se, že podpora nadání je přirozenou součástí pedagogické činnosti. Přesto tematická zpráva České školní inspekce *Vzdělávání nadaných, talentovaných a mimořádně nadaných dětí a žáků* z roku 2016 ve svých závěrech konstatuje: „Jak ukazují zjištění z inspekční činnosti, oblast podpory a vzdělávání nadaných, talentovaných a mimořádně nadaných dětí a žáků je ve školách stále v počátečním stádiu. Ve srovnání se vzděláváním dětí a žáků se speciálními vzdělávacími potřebami je tato oblast v praxi škol méně akcentována a mnohem méně propracována. Toto obecné zjištění se týká různou měrou všech stupňů vzdělávání a všech aspektů vzdělávání nadaných, počínaje pojetím vzdělávání v koncepčních dokumentech škol a identifikací nadání přes organizační stránku (např. ustanovení funkce garanta/koordinátora péče o nadané) až po aplikaci účinné podpory. Zejména s ohledem na zavádění principů společného vzdělávání je proměna přístupu ke vzdělávání talentovaných, nadaných a mimořádně nadaných dětí, žáků a studentů nezbytná.“

Dokážeme nadání u dětí rozpoznat?

Jestli umíme dětský talent rozeznat, je poměrně složitá otázka, která se dotýká jak učitelů, tak rodičů, pracovníků pedagogicko-psychologických poraden, speciálních pedagogů, trenérů a vedoucích volnočasových aktivit. Zcela zásadní je i šíře nadání – od uměleckého přes sportovní, manuální, kognitivní či sociální – a s ní i rozdílné možnosti identifikace.

U kognitivního nadání se v řadě případů domníváme, že nadání poznáme tak nějak intuitivně. Nezřídka býváme obětmi mýtů; například zaměňujeme bezproblémového jedničkáře za nadaného (i když jím samozřejmě může být), zatímco nadání nerozpoznáme např. u velmi problémového „trojkaře“, u kterého je následně identifikováno až na základě problémového chování. O úrovni našeho aktuálního potenciálu často rozhoduje také vliv prostředí, rodiny a společnosti.

Měli bychom tedy vědět, co všechno máme sledovat, na co si dávat pozor, jak identifikaci podpořit vhodnými aktivitami, metodami či úlohami, případně kam se obrátit, pokud potřebujeme nadání identifikovat pomocí validních nástrojů či testů, kterými disponují např. pedagogicko-psychologické poradny. Zároveň i v této oblasti dochází s novými vědeckými poznatky ke změně pohledu na výsadní postavení např. IQ testu, jehož výsledky jsou jen jedním z atributů nadání, například vedle tvořivosti.

K rozpoznání nadání i jeho rozvoji tedy potřebujeme mít ucelené vědomosti, jež lze získat jen hlubokým studiem této problematiky. Tady se domnívám, že rezervy máme.

Na otázku „Dokážeme už nadání u dětí rozpoznat?“ odpovídám „Ne vždy“, a to i přesto, že časné rozpoznání nadání, jeho rozvoj a podpora jsou z pohledu optimálního rozvoje dítěte zcela zásadní. Tematická zpráva České školní inspekce *Vzdělávání nadaných, talentovaných*



a mimořádně nadaných dětí a žáků z roku 2016 uvádí, že byl v poradnách diagnostikován jen zlomek, tj. 1 348, mimořádně nadaných žáků základních a středních škol (mateřské školy žádného diagnostikovaného mimořádně nadaného žáka nevykázaly). Ve stejném roce bylo přitom v populaci od 3 do 19 let celkem 1 736 321 osob. Z těchto čísel jsou v průměru 2 % mimořádně nadaných a 15 % nadaných dětí, žáků. Průměrný stav by tedy odpovídal počtu 34 726 mimořádně nadaných a 260 448 nadaných dětí a žáků. Tento fakt samozřejmě neznamená, že bychom nadané či mimořádně nadané děti ve třídách neměli nebo že by všechny děti musely být diagnostikovány v pedagogicko-psychologických poradnách. Zároveň ale **musíme vědět, co nebo koho hledáme, abychom věděli, co nebo koho máme**, a mohli jsme jeho potenciál cíleně rozvíjet.

V září loňského roku se v prostorách Fakulty sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně uskutečnila konference pro rozvoj nadání **KORONA 2017** www.koronabrno.cz organizovaná Centrem rozvoje nadaných dětí Fakulty sociálních studií Masarykovy univerzity, Jihomoravským krajem, městem Brno a v neposlední řadě také Národním institutem pro další vzdělávání (NIDV). Ústředním tématem byla právě identifikace nadání.

Z jednotlivých příspěvků v plénu i v sekcích jednoznačně vyplynulo následující:

- Problematika rozvoje potenciálu a podpory nadání se týká každého dítěte už od raného věku.
- Nevhodná nebo žádná podpora nadání je v přímém rozporu se základními právy dítěte, ohrožuje jeho zdravý vývoj.
- Pedagogická diagnostika musí být zaměřena také na rozpoznání nadání u dětí s dvojitou výjimečností.
- Nadání lze identifikovat v každém věku, v poradně, ve škole i mimo ni.
- Identifikace současně nesmí být „honem“ za zvyšováním celkového počtu identifikovaných, ale má umožnit vědomý rozvoj.
- Identifikace neslouží k nálepkování, rozvoj potenciálu a zájmu dítěte je přirozenou součástí učení.
- Samočelná identifikace bez odborné pomoci a odpovídajících výukových metod a rozvojových aktivit nedává smysl.
- Nadané dítě potřebuje smysluplnou podporu a přiměřenou zátěž ze strany rodičů, pedagogů i poradenských odborníků.
- Podpora nadání musí být cílená, kontinuální a celoživotní, musí reagovat na aktuální identifikované potřeby.
- Vzhledem k různorodosti metod a nástrojů v oblasti vyhledávání, identifikace a diagnostiky nadání, specifikace potřeb i jejich saturace je potřeba vysoké odbornosti, důkladné přípravy a vzájemné komunikace všech zainteresovaných stran.
- Je potřeba sledovat a aplikovat v praxi nejnovější závěry výzkumné činnosti v souvisejících oborech.
- Identifikace nadání je nedílnou součástí systému podpory nadání. V něm nesmí chybět ani komunikace s těmi, kteří svůj vysoký potenciál uplatnili nebo neuplatnili.

Pokud považujete výše uvedené body za samozřejmé, zkuste ve škole realizovat jednoduché šetření zaměřené na to, který z vašich pedagogů získal alespoň základní orientaci v dané problematice v rámci studia na vysoké škole, případně absolvoval kurz DVPP na ni zaměřený.

Co může pomoci učitelům při rozvoji nadání dítěte či žáka?

V *Národním programu reformy České republiky* z roku 2013 se uvádí, že je „nutné vytvářet podmínky podpory nadaných a talentovaných žáků, a to již od úrovně předškolního vzdělávání“. Také je zde konstatována nutnost plně využít potenciálu každého jednotlivce. Obdobné cíle jsou zmíněny ve *Strategii vzdělávací politiky České republiky do roku 2020, Dlouhodobém záměru vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy ČR na období 2015–2020* a *Koncepci podpory mládeže na období 2014–2020*. Podrobně tento záměr zohledňuje *Koncepce podpory rozvoje nadání a péče o nadané na období let 2014–2020*. Projevuje se v ní změna zacílení pozornosti od podpory nadaných či mimořádně nadaných na podporu nadání. V souhrnu tyto dokumenty deklarují, že ČR směřuje ke vzdělávacímu systému, který stimuluje maximální rozvoj a plné využití potenciálu všech žáků, včetně rozvoje jejich tvořivosti, a to již od předškolního věku, přičemž tato podpora je dlouhodobá a systematická, zahrnuje oblasti formálního, zájmového i neformálního vzdělávání. K hlavním úkolům patří také vytvoření Systému podpory nadání a jeho krajských sítí, který může přinést pomoc učitelům při rozvoji nadání dítěte či žáka.

Systém podpory nadání vychází z aktivit, které se při podpoře nadání osvědčily, přináší propojení realizátorů aktivit pro nadané a dalších subjektů, které se na identifikaci, podpoře a uplatnění nadání dětí a žáků podílejí. Páteří systému jsou **Krajské sítě podpory nadání**, které nyní fungují ve všech krajích ČR za přispění krajského koordinátora, který působí na pracovištích NIDV, a **Krajské koordinační skupiny**, které na základě spolupráce krajských pilířů vzdělávací politiky (zástupci ČŠI, krajských úřadů, pedagogicko-psychologických poraden, krajských koordinátorů NIDV i zástupců pedagogů pod vedením NÚV, případně dalších subjektů) vytvářejí podmínky pro podporu nadání v kraji.

Členové krajské sítě, školy na všech úrovních, školská zařízení pro zájmové vzdělávání, poradny, NNO, zaměstnavatelé i odborná pracoviště VŠ či AV prezentují konkrétní nabídku aktivit pro nadané. Na společných setkáních definují potřeby, komunikují postupy, sdílejí zkušenosti poraden a zástupců škol i školských zařízení, nyní například k uplatnění vyhlášky č. 27/2016, o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných, která vychází z příslušných paragrafů školského zákona, nebo ke strategii společného vzdělávání. Dále informují o nabídce i potřebách vzdělávání pedagogických pracovníků, případně se zapojují do společných projektů, například v rámci dotačního programu MŠMT **Podpora nadaných žáků základních a středních škol**, nebo



do přípravy a realizace krajských i místních akčních plánů či šablon z OP VVV, které již také tuto problematiku zahrnují. **Krajský koordinátor NIDV** poskytuje informace školám, koordinuje metodickou pomoc, připravuje nabídku a realizuje vzdělávání pro celé sborovny, koordinátory podpory nadání na škole či ve školském zařízení i jednotlivé pedagogické pracovníky, které je dostupné v programové nabídce NIDV na www.nidv.cz pod zkratkou SPN.

Koordinátor podpory nadání na škole a ve školském zařízení pro zájmové vzdělávání

Jedním z úkolů *Koncepce podpory rozvoje nadání a péče o nadané na období let 2014–2020* je zajistit pozici koordinátora podpory nadání ve škole a SVC. Jedná se o poslední a nezastupitelný článek systému podpory nadání. V tuto chvíli není pozice koordinátora podpory nadání vymezena příslušným zákonem, přesto existují školy, kde je již ustavena, někde se rozdělila role výchovného poradce, jinde byl pověřen vedením školy pedagogický pracovník, který je sám dostatečně kreativní a nadšený, orientuje se a dále se vzdělává v dané problematice, vyhledává si dostupné informace, připravuje žáky na soutěže, motivuje žáky i pedagogy k aktivitám, které nadání v celém spektru od kognitivního přes umělecké, manuální, sociální či sportovní rozvíjejí.

Oblasti působení:

- vyhledávání a identifikace nadaných žáků,
- spolupráce se školskými poradenskými zařízeními za účelem diagnostiky, poradenství a nastavení plánů pedagogické podpory či individuálních vzdělávacích plánů pro nadané,
- rozvoj vzdělávací a výchovné nabídky pro nadané v rámci školy,
- orientace v mimoškolní nabídce pro podporu nadání a spolupráce s externími subjekty,
- komunikace problematiky podpory nadání s odbornými pracovníky školy a vedením školy,
- komunikace problematiky podpory nadání se zákonnými zástupci žáků a spolupráce s nimi,
- zjišťování potřeb a zajištění vzdělávání zaměstnanců školy v problematice rozvoje nadání a péče o nadané,
- zapojení školy do struktur zaměřených na podporu nadání, síťování a spolupráce,
- zakotvení relevantní legislativy ve školních dokumentech, garance systému podpory nadání ve škole nebo školském zařízení (SVC).

Na jmenované oblasti cílí i nabídka dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků, které připravilo NIDV ve spolupráci s Mensou ČR. Po jeho absolvování bude koordinátor schopen ve spolupráci s pedagogy a vedením nastavit systém podpory nadání i ve vaší škole či školském zařízení. Koordinátor podpory nadání ve škole či v SVC spolupracuje s krajským koordinátorem a členy krajské sítě podpory nadání. Má přehled o nabídce krajských i celostátních aktivit pro nadané, které mohou při práci využívat.

Miloslav Litavský z Talentcentra NIDV se zeptal Ivety Bassyové ze ZŠ nám. Curieových a Aleny Vávrové ze ZŠ Karla Čapka v Praze na zkušenosti s uplatňováním role koordinátorky podpory nadání.

1. Vaše škola se zaměřuje na vyhledávání a rozvoj nadání. Co to vaší škole přináší?

Alena: V první řadě to přináší více práce :), především tím získají děti. Ale nejen ty nadané, které podporujeme v rozvoji jejich schopností, obohacuje to celý školní kolektiv. Děti se od sebe navzájem učí. Zlepšuje se obraz školy mezi rodiči i v okolí, máme úspěchy v soutěžích.

Iveta: Výuka nadaných je v naší škole postavena na částečné segregaci učebního procesu, ale zaznamenáváme celkově pozitivní vliv zaměření školy na moderní pojetí školní výuky. I vyučující, kteří se nadaným věnují pouze integrovaně, využívají víceúrovňové úlohy, zapojují do výuky metody kritického myšlení, zaměřují se na propojení výuky a praxe. Ve škole je organizováno množství soutěží a nadstandardních vzdělávacích akcí, kterých se účastní nejen nadané děti – vrstevnickým učením dochází k obohacování všech žáků školy. Zároveň klademe vyšší nároky na pedagogické pracovníky školy, musejí být připraveni na výuku žáků s SPU, „běžných“ žáků i žáků nadaných. Žádná skupina nesmí být zanedbávána, a učitelé si proto potřebují pravidelně doplňovat své znalosti a kompetence.

2. Jste koordinátorkou podpory nadání na vaší škole. Co to znamená a jak se na takovou pozici dívají vaši kolegové z pedagogického sboru?

Alena: Vzhledem k tomu, že se podařilo během let přesvědčit téměř celý pedagogický sbor o nutnosti podpory nadání na škole, je podpora kolegů vůči mně bez výrazných problémů. Dokážeme se domluvit, kdo si vezme práci s talenty v jednotlivých ročnících, vycházíme si vstříc, když se chci přijít podívat do hodin na práci nadaných dětí.

Iveta: Role koordinátora podpory nadání vyplynula logicky z potřeb nadaných žáků školy a jejich pedagogů. Mým úkolem je pravidelně upravovat a aktualizovat část ŠVP pro nadané žáky, připravovat ve spolupráci s kolegy skupinové a individuální vzdělávací plány pro nadané žáky, vyhledávat a organizovat vzdělávací akce pro nadané žáky i jejich pedagogy, koordinovat způsob péče o nadané v kmenových třídách, poskytovat dostatek materiálů a nápadů do výuky všem vyučujícím. S novou legislativou a způsobem poskytování podpůrných opatření nadaným žákům PPP mi přibyla role vyhledavače a nákupčího vhodných pomůcek nebo odborné literatury pro nadané žáky, kompenzačních pomůcek pro žáky s dvojí výjimečností, vedení agendy a vyúčtování přidělených finančních prostředků. Pravidelně připravuji metodická sdružení vyučujících mimořádně nadaných žáků naší školy, náslechy a praxe studentů Pedagogické



fakulty UK, snažím se o propagaci našeho programu. Každoročně sestavuji novou pedagogickou diagnostiku pro zápisové pohovory nadaných žáků do prvních tříd. Úkolů je ještě víc, ale některé se částečně prolínají i s mými dalšími rolami ve škole.

3. Co byste doporučila škole, která s podporou nadání chce začít?

Iveta: Nejdůležitější je podpora vedení školy a smířlivý postoj zřizovatele k podpoře nadání. Většina vyučujících školy by měla být s myšlenkou podpory nadání v souladu, chápat její důležitost. Hlavní aktéři by měli mít dostatek odhodlání k překonávání překážek, základní znalosti o práci s nadanými dětmi, chápat jejich odlišnosti a charakteristiky. Měli by mít chuť učit se nové věci, improvizovat a být otevření ke všem výzvám, které při práci s nadanými přicházejí.

Alena: Přesvědčení, že dělají správnou věc. Nadané děti potřebují někoho, kdo rozumí jejich zcela specifickému uvažování. Pozice vyžaduje podporu (jednoznačnou a bezpodmínečnou) vedení školy a člověka, který to povede z přesvědčení, ne proto, že to na něj spadlo.

Aktivity pro nadané

Jednou z aktivit pro nadané je experimentální projekt **Talnet**, který realizuje NIDV. Je nástrojem péče o žáky základních a středních škol se zájmem o přírodní a částečně i humanitní vědy. Nabízí prakticky celoročně soustavu systematických půldenních až ročních aktivit, většinou nesoutěžního charakteru. Momentální oborové zaměření aktivit, které se stále rozšiřuje, je fyzika, chemie, biologie, geografie, matematika, astronomie, historie, nově filosofie a aplikované a multioborové aktivity. Mimo účast v online kurzech se mohou zájemci přihlásit do exkurzí na specializovaná pracoviště, kde si sami vyzkoušejí práci odborníka (pokusy, měření, pozorování atd.). Účastníci zpracovávají a obhajují seminární práce. V době letních prázdnin probíhá tzv. T-expedice pro absolventy T-kurzů *Nad vědou v dějinách*, kde realizují svůj originální badatelský záměr, včetně výběru řešitelského týmu, přípravy a vedení týmu v prezenční části a publikace výsledků (více na www.talnet.cz).

Další příležitostí, především pro střední školy, je například projekt **Otevřená věda Akademie věd České republiky**, který se od roku 2005 systematicky soustředí na podporu zvyšování zájmu o vědu a výzkum. V rámci projektu jsou realizovány studentské vědecké stáže na špičkových výzkumných pracovištích. V roce 2017 realizuje AV ČR v rámci dvanáctého pokračování projektu celkem 100 studentských vědeckých stáží pro talentované studenty středních a vysokých škol. Desetiměsíční stáže probíhají na vědeckých pracovištích Akademie věd ČR pod vedením lektorů z řad vědecko-výzkumných pracovníků ústavů Akademie věd ČR v časové dotaci 8 hodin/měsíc. Výstupy z projektu *Otevřená věda* v podobě odborné práce se mohou uplatňovat v další badatelské aktivitě pro

středoškoláky – ve **Středoškolské odborné činnosti** (www.soc.cz), kterou jako jednu ze soutěží vyhláší MŠMT a garantuje NIDV. Více najdete na www.otevrenaveda.cz.

Na portálu www.talentovani.cz jsou k dispozici informace o Krajských sítích podpory nadání i centrální nabídka aktivit a informací pro žáky, pedagogy, rodiče a odbornou i laickou veřejnost.

Výzvy, které nás čekají

Je zřejmé, že se v oblasti podpory nadání za spolupráce i aktivity mnoha subjektů, podpory MŠMT a jím přímo řízených organizací, včetně NIDV, v posledních letech realizovaly kroky pro podporu a rozvoj nadání.

Přesto i nadále registruji **dlouhodobé výzvy** v tomto segmentu společného vzdělávání:

- společenská poptávka, na základě které se rozvoj potenciálu každého jedince na všech stupních vzdělávání stane prioritou;
- aplikovaný výzkum a uplatnění nejnovějších mezioborových poznatků v pedagogických a souvisejících vědních oborech;
- studijní příprava a kontinuální vzdělávání ředitelů, pedagogů a poradenských pracovníků v této oblasti;
- srovnatelná systematická celoživotní (kontinuální) podpora nadaných ve všech oblastech nadání (rozdíly jsou patrné, pokud porovnáme oblast sportovního a kognitivního nadání), jejich vyhledávání, identifikace a péče o ně;
- systém podpory nadání a personální podpora odborníků na všech stupních škol;
- odklon od orientace na výkon, navíc poměřovaný statisticky k celku, nikoliv k pokroku jedince, tedy od důrazu na to, co je a není průměrné, tedy „normální“ nebo „nenormální“;
- potlačení hodnocení vztaženého ke znalostem, nikoliv k tvořivosti, divergentnímu či kritickému myšlení či schopnosti aplikovat znalosti i dovednosti v reálném světě, ve vědě;
- snížení množství času i energie, které je věnováno slabým stránkám jedince místo toho, aby bylo využito k rozvoji jeho silných stránek, k posilování pozitivních zkušeností nutných pro jeho dlouhodobou motivaci a zájem o vzdělávání;
- otevřenost škol k propojování vzdělávacích oborů (předmětů), projektové, badatelské či experimentální výuce, využití nových informačních zdrojů a technologií a s tím spojená úprava organizace vyučování i příprava pedagogů;
- propojenost s praxí a průchodnost vzdělávacího systému, finanční i právní podpora či opora.

Každý na svém místě a ve svém oboru máme možnost ovlivnit naši budoucnost, štěstí dětí, které budou moci rozvinout a uplatnit to, co by bez naší cílené podpory zůstalo skryto či nevyužito. Když se rozhledneme kolem sebe, máme možnost spatřit nádherné odkazy lidí, kteří



něco dokázali či vytvořili. V řadě případů se ale člověk s velkým potenciálem někam ztratil. Těžko hledáme příčiny jeho neúspěchu, ztráty motivace či osobního štěstí. Jeho potenciál byl zmařen. V jiném historickém příkladu vedly neúspěch, nedocení a neuznání velkého osobního potenciálu k tomu, že byl patologicky rozvinut a využit k politickým či mocenským cílům. To, co z historie nevyčteme, je počet nadaných, kteří mohli být zcela mimořádnými jedinci ve svém oboru, ale nikdy je nikdo „neobjevil“.

Nepotkali svého inspirátora, nesetkali se s aktivitou či podněty, které by jejich mimořádné schopnosti odhalily a probudily.

Pevně věřím, že právě vedení školy má jedinečnou příležitost a schopnost vytvořit takové klima školy, ve kterém bude schopno identifikovat nadání i potřeby pro další cílený rozvoj osobnosti každého dítěte a každého pedagoga.

||

POZVÁNKA

Každým rokem pořádá OMEP světové shromáždění za účasti delegací z více jak 50 zemí světa spolu s mezinárodní konferencí, která je vždy pro hostitelskou zemi prestižní odbornou událostí.



Pro rok 2018 se Českému výboru OMEP podařilo stát se, poprvé od založení organizace, pořadatelskou zemí. Právě v roce 2018 bude OMEP slavit 70. výročí svého založení. Při této příležitosti se bude v Praze konat světové shromáždění OMEP a mezinárodní konference.

Český výbor OMEP zve všechny učitele, ředitele, pedagogy, psychology, speciální pedagogy a další odborníky, kteří se zabývají péčí o děti od narození do 8 let věku, aby se zapojili do diskuse o současných podmínkách předškolního vzdělávání ve vztahu k budoucnosti a zve na

70. světové shromáždění a mezinárodní konference OMEP

„Současné podmínky předškolního vzdělávání – – základ pro udržitelnou budoucnost“



25. 6. – 26. 6. 2018 světové shromáždění, Praha, hotel Olympik
27.6 – 29. 6. 2018 mezinárodní konference, Praha, hotel Clarion

Zveme vás k aktivní účasti a zapojení do odborného programu mezinárodní konference. Pro více informací sledujte konferenční webové stránky www.omep.cz

Tituly a anotace vašich příspěvků pro individuální prezentace posílejte v anglickém jazyce prostřednictvím registračního formuláře, který naleznete na uvedených webových stránkách.

Těšíme se na spolupráci s vámi

PhDr. Dana Moravcová, Ph.D.
předsedkyně Českého výboru OMEP